CONSIDERAȚII ASUPRA ORTOGRAFIEI ȘI ORTOEPIEI ROMÂNEȘTI

DE

ADRIAN TURCULEȚ

1. Punctul de referință al considerațiilor următoare îl constituie cea mai nouă lucrare a lui G. Beldescu, *Ortografia actuală a limbii române* (București, 1984), care realizează o prezentare analitică sistematică a problemelor teoretice și practice ale ortografiei românești actuale [1]. Autorul își propune motivarea și explicarea normelor ortografice în relațiile lor cu structura (în primul rînd fonematică) a limbii, în scopul sporirii eficienței utilizării acestor norme și a procesului de predare / însușire a ortografiei în școală. Înscriindu-se în cadrul preocupărilor mai largi de cultivare a limbii, această lucrare corespunde unei necesități reale și reflectă preocupările sporite în ultimele decenii din literatura de specialitate pentru o codificare cît mai adecvată a ortografiei și pentru aspectele teoretice ale acesteia.

În ceea ce privește aspectul practic al normării, G. Beldescu perfecționează și sporește regulile și indicațiile de scriere (și de pronunțare) din îndreptarele și dicționarele precedente. Multe aspecte ale normelor ortografice sînt nuanțate și completate : de exemplu, corespondențele dintre grafeme și foneme, tipurile de abrevieri, sistematizarea unor tipuri și clase de flexiune de interes ortografic, utilizarea cratimei pentru reprezentarea unor fenomene de fonetică sintactică și a enclizei. La multe reguli se citează cazuri mai numeroase : de exemplu, la regula „[se scrie și se pronunță] *e* (nu *ie*)“ se adaugă *ferăstrău, împeliță, înversuna* [2], iar la regula „[se scrie și se pronunță] *î* (nu *â* “, *căpătîi, pîriu, sfărîma* (p. 134). Se formulează reguli noi : de exemplu, „[se scrie și se pronunță] *ă* : 1. înainte de o silabă cu *a* accentuat (nu *a*) : *bărbat, călare, cămașă* etc.“ (p. 133) ; „*o* (nu *u*) în : *matricolă, ridicol, adaos* etc. (dar : *înmatriculat, ridiculiza, adăuga* “ (p. 134).

Normele ortografice consemnate, deși mai numeroase și mai nuanțate, prezintă adesea același neajuns care se poate reproșa și multor reguli din îndreptarele anterioare : ele nu satisfac condițiile de generalitate și precizie ale unei reguli propriu-zise [3], ci reprezintă descrieri (par-

---

[1] Din considerente de ordin metodologic și practic nu se tratează punctuația, care constituie adesea, ca domeniu parțial al ortografiei, obiectul unor lucrări speciale.

[2] Ne raportăm la regulile formulate în *Îndreptarul ortografic, ortoepic și de punctuație*, ediția a III-a, București, 1971 și în *DOOM* (1982).

[3] Din acest motiv, probabil, G. Beldescu nu vorbește de „reguli“, ci de „norme“ ortografice. Termenul *normă* este de altfel utilizat cu mai multe accepții, fără a se face disocierile necesare, de exemplu, între norme *descriptive* (ca rezultat al unor norme *obiective*, de pronunțare, morfologice etc.) și norme *prescriptive*, ca rezultat al normării / codificării.

BDD-A1394 © 1986-1987 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 21:37:17 UTC)

țiale) care avertizează asupra unor aspecte ale scrierii corecte, dar nu-i pot da celui care scrie informații satisfăcătoare. Asemenea indicații de prevenire se concretizează abia în dicționarul ortografic care, împreună cu regulile ortografice, realizează codificarea normelor limbii scrise. Din punct de vedere formal, aceste norme sînt extensionale (enumeră, adesea incomplet, categorii de cuvinte și forme) și nu intensionale : nu indică condițiile care să le facă previzibile, adică aplicabile la clase de cuvinte potențiale. Normele „particulare" (fără enumerarea tuturor cazurilor în speță) sau „individuale", ca și normele „generale" care se bazează pe distincția inoperantă între „cuvînt vechi" și „neologism" sau pe informații asupra structurii morfematice contribuie la sporirea rolului dicționarului în defavoarea regulilor ortografice propriu-zise.

Chiar din cele cîteva norme citate se poate observa că, în multe cazuri, este vorba de fapt de norme ortoepice, mai exact de combaterea unor rostiri dialectale, populare sau literare învechite. Fără a minimaliza importanța pedagogică a unor asemenea indicații, trebuie să recunoaștem că rolul lor în codificarea ortografică este destul de redus. Nepreluarea unor indicații din îndreptarele mai vechi (de exemplu, scrierea / rostirea cu *b* (nu *v*) în numele lunilor *februarie, septembrie* etc. ; *h* (nu *ch*) în *arheolog, arhitect, psiholog, tehnic* (și derivate) ; *ș* (nu *ci*) în *obișnuit, pașnic, vești* ; *gv* în *lingvistică*; *gu* în *lingual*) reflectă probabil faptul că scrierea și pronunțarea acestor cuvinte s-au stabilizat, că rostirile / grafiile incriminate nu mai prezintă un pericol. Inexistența însă a unor liste pe cît posibil exhaustive a cuvintelor care pun probleme de ortografie (cele care pun probleme de rostire interesează în primul rînd dicționarul ortoepic) poate crea impresia că asemenea norme ortografice au un caracter mai mult sau mai puțin întîmplător.

Autorul relevă aspecte dificile ale precizării normelor (ambiguitatea ca urmare a polivalențelor și poligrafiilor, nereflectarea în ortografie a unor fapte de pronunțare, dificultatea reflectării unei flexiuni complexe și cu multe neregularități) sau puncte critice ale codificării actuale (omisiuni ale normelor, reglementarea neunitară a unor aspecte ale folosirii majusculelor și ale scrierii cuvintelor compuse, „caracterul savant al formei unor neologisme și al cerințelor despărțirii cuvintelor la sfîrșit de rînd după principiul morfologic"), dar și faptul că ortografia noastră actuală, considerată în sine și mai ales în raport cu ortografiile altor limbi, este „modernă, necomplicată, logică și cu un înalt grad de adecvare fonetică și fonematică" (p. 242).

Avînd în vedere importanța unor probleme tratate în lucrare, vom relua în continuare trei dintre acestea, și anume *conceptul de principiu ortografic, corespondența dintre grafeme și foneme* și *raportul dintre ortografie și ortoepie*, cu intenția de a prezenta și alte puncte de vedere posibile, care ar putea contribui la aprofundarea teoretică și practică a unor aspecte ale ortografiei românești.

2. Locul însemnat pe care îl ocupă în economia lucrării principiile ortografice se justifică prin importanța acestora ca bază teoretică (explicită sau implicită) a normării.

Dintre principiile menționate în discuțiile asupra ortografiei românești [4], G. Beldescu reține principiile : fonetic-fonologic, silabic, morfologic, sintactic ; în ceea ce privește scrierea cuvintelor după tradiție sau după etimon, autorul oscilează între admiterea a două „principii directoare : tradiția și etimologia" (p. 17 ; la p. 160 se discută „principiul etimologic") și reunirea acestora sub denumirea, oarecum pleonastică, „principiul tradițional-istoric" (p. 17). Sînt menționate numai și principiile simbolic (p. 97—98) și estetic, ultimul, după părerea autorului, intervenind uneori în scrierea cuvintelor compuse, alături de alte criterii, ca „tradiția, productivitatea, frecvența etc." (p. 173) [5].

[4] O cercetare sistematică a principiilor utilizate și teoretizate în istoria ortografiei românești nu există încă. Principiile care stau la baza ortografiei actuale au fost prezentate de Mioara Avram în LR, XXIV, 1975, nr. 4, p. 279—288 și de Theodor Hristea în *Sinteze de limba română*, ediția a treia, București, 1984, p. 187—197, cu unele deosebiri la cei doi autori.

[5] Alte utilizări ale „principiului estetic" menționează Mioara Avram, *op. cit.*, p. 284.

BDD-A1394 © 1986-1987 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 21:37:17 UTC)

În această accepție, conceptul de principiu ortografic este lipsit de omogenitate, îmbinînd criterii de scriere variate ca importanță, sferă de aplicare și care se referă la realități diferite, lingvistice sau extralingvistice. Consecințe ale acestei neclarități teoretice sînt admiterea ca principii a unor aspecte ale scrierii (notarea fonemelor [ĉ, ĝ, k′, g′] prin grafeme marcate distribuțional, utilizarea unor litere tradiționale sau etimologice sau scrierea conform etimonului a unor cuvinte neadaptate ortografic), îngustarea sau extinderea sferei de acțiune a unor principii (morfologic, respectiv sintactic).

Denumirea propusă de autor pentru principiul de bază al ortografiei românești, „fonetic-fonologic", realizează o îmbinare a celor două denumiri curente ale acestui principiu, dar motivarea ei, prin recurgerea la conceptul echivoc de „sunet-tip", rămîne neclară [6] și menține o graniță artificială între fonetică și fonologie. Ortografia unei limbi poate prezenta desigur aspecte fonetice (și acesta este și cazul ortografiei noastre), dar principiul care stă la baza segmentării enunțului este, oricum l-am numi, *fonematic*, chiar dacă segmentarea rămîne uneori la clase de echivalențe mai mici decît fonemul. Împreună cu subprincipiile *silabic* (care reglementează despărțirea grafică a cuvintelor pe baza silabației) și *prozodic* sau *ritmic-intonațional* (reflectarea parțială a elementelor suprasegmentale : accent, intonație, ritm), el formează principiul fonologic al scrierii. Ceea ce este numit în lucrare „principiu silabic" [7] este doar un procedeu [8] de a reda fonemele [ĉ, ĝ] și [k′, g′] (sau variantele poziționale [k′, g′] ale fonemelor [k′, g′]) cu ajutorul grafemelor <c>, <g>, <ch>, <gh> urmate de <e/i>.

„Delimitarea tuturor cuvintelor, potrivit cu sensul lor lexical și cu valorile lor gramaticale" (p. 16) poate fi pusă numai în ceea ce privește cea de a doua parte a citatului pe seama principiului sintactic, în timp ce delimitarea cuvintelor (și în parte a lexemelor) revine principiului lexical, nemenționat de autor [9]. Acesta reglementează de asemenea scrierea cu majuscule a numelor proprii ca subclasă lexical-semantică și, ajutat de alte principii (prozodic, semantic, morfematic), scrierea cuvintelor compuse.

Într-un articol mai vechi [10] ne-am exprimat acordul în legătură cu conceperea principiilor ortografice derivată din perspectiva funcțională asupra limbii scrise, ca un sistem relativ autonom, a Școlii lingvistice de la Praga. În comunitățile în care posibilitățile de comunicare lingvistică sînt utilizate complet, sistemul lingvistic dispune, după J. Vachek [11], de două norme complementare din punct de vedere funcțional : *norma vorbită* și *norma scrisă*. În opoziția dintre cele două norme, norma scrisă este termenul marcat și derivat (secund) din punct de vedere genetic, dar care, în societățile dezvoltate, capătă pînă la un anume grad statutul unui „sistem de semne primar". Corespondența dintre cele două norme se realizează mai ales pe planul fundamental, al corespondenței dintre grafeme și foneme (principiul fonologic), dar se poate realiza și pe un plan superior, cel morfematic [12] (principiul morfematic) sau lexical (principiul corespunzător este

[6] Exemplul citat, [ŋ] în *muncă* (p. 51), arată dimpotrivă că ortografia vizează fonemele și nu variante poziționale ale acestora.

[7] În definirea acestui „principiu" (p. 15 : „literele *c* și *g* capătă valori diferite după vecinătățile lor în aceeași silabă") ar trebui precizat că este vorba de silaba grafică, cf. *duc eu mapa* [du-kieu-mapa].

[8] Cf. Mioara Avram, *op. cit.*, p. 283.

[9] Mioara Avram, *ibidem*, vorbește de principiul sintactic sau „poate, mai exact, logic sau sintactico-lexical".

[10] În LR, XXXIII, 1984, nr. 3, p. 171—172.

[11] Ne referim la lucrările lui Josef Vachek, *Zum Problem der geschriebenen Sprache*, în „Travaux du Cercle linguistique de Prague", 8, 1939, p. 94—104, articol republicat în volumul *Grundlagen der Sprachkultur. Beiträge der Prager Linguistik zur Sprachtheorie und Sprachpflege*. Teil I, Berlin, 1976, p. 229—239 și *Geschriebene Sprache. Allgemeine Probleme und Probleme des Englischen*, *ibidem*, p. 240—295.

[12] Vezi și D.L. Bolinger, *Visual Morphems*, în „Language", 22, p. 333—340.

BDD-A1394 © 1986-1987 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 21:37:17 UTC)

numit de J. Vachek, după L. Bloomfield [13], *logografic)*. Normările scrierii diverselor limbi realizează tipuri diferite de compromis între aceste corespondențe, dar, în scrierile alfabetice, corespondența dintre grafeme și foneme joacă întotdeauna un rol și, foarte frecvent, rolul cel mai important. Corespondența structurală dintre cele două norme [14] se realizează cu ajutorul celor două „punți" care sînt ortografia și ortoepia.

Dezvoltînd mai ales ideile lui J. Vachek, unii lingviști germani [15] au propus o întregire a principiilor scrierii prin raportarea nivelului grafic la toate celelalte nivele (sisteme parțiale) ale sistemului lingvistic : fonologic, semantic, morfematic, lexical, sintactic și textual. Concepute ca cele mai generale criterii ale scrierii, care reflectă proiectarea diferitelor nivele ale limbii (respectiv a unor fenomene ale acestora) asupra planului grafic, principiile ortografice sînt deci : *fonologic, semantic, morfematic, lexical, sintactic, textual* [16]. Principiul semantic apare ca o categorie supraordonată care include reflectarea aspectelor de conținut ale nivelelor bilaterale (cuprinzînd unități lingvistice dotate cu formă și conținut) și se reflectă indirect în normele grafice, prin intermediul nivelelor morfematic, lexical, sintactic și textual.

Fără o fundamentare teoretică clară, aceste principii au fost utilizate de multă vreme în activitatea practică de normare a scrierii, uneori sub alte denumiri și amestecate cu alte criterii de scriere, secundare. Formularea regulilor ortografice s-a realizat nu numai în raport cu pronunțarea, ci și cu structura și flexiunea cuvintelor, îmbinarea acestora în cuvinte compuse și grupuri sintactice, deosebirea omofonelor etc. Recunoașterea de către lingvistica modernă a unui nivel comunicativ-pragmatic superior, cel al textului, are ca urmare admiterea unui nou principiu, cel textual, dar reflectarea structurii textului în scriere cu ajutorul unor mijloace grafice ca : delimitarea în paragrafe, clasificarea decimală, titluri, subtitlu(ri), note în subsol, reliefarea prin caractere grafice deosebite, paranteze, semnele citării etc. a fost tratată, cel puțin parțial, la regulile de punctuație.

G. Beldescu acceptă în fapt concepția schițată mai sus, atunci cînd afirmă că principiile ortografice „sînt, în esență, aspecte ale relațiilor dintre ortografia actuală și compartimentele limbii" (p. 18). Capitolele 2 — 6 cuprind contribuții importante la cercetarea relațiilor dintre ortografia actuală și sistemele tradiționale ale limbii : fonetică, vocabular, morfologie și sintaxă.

Principiul denumit în ortografia românească *morfologic* și înțeles mai ales ca manifestare în scriere a mecanismelor flexiunii și parțial ale derivării devine, în această concepție, un aspect al principiului morfematic, mai general, care corespunde articulării enunțului în morfeme, cele mai mici unități lingvistice purtătoare de sens. El revendică menținerea formei grafice a morfemelor sau modificarea ei numai după regularitățile morfonologice admise de normele codificate ale scrierii. Tendinței de păstrare a integrității formale a morfemelor i se opun alternanțele fonetice și modificările produse la joncțiunea morfemelor. În această situație, ortografia actuală procedează neunitar, fiind uneori morfematică *(subcapitol, învăț)*, alteori fonetică *(supat, îmbătrîni, împachela, dezlega, răzgîndi)* [17]. Utilizînd grafeme marcate prin context sau prin semne

[13] *Language*, New York, 1933, p. 285.

[14] Procesul comutării enunțului vorbit în cel scris și invers este denumit de W. Haas *(Phonographie-Translation*, Manchester, 1970) „traducere intralingvală fonografonică", respectiv „grafofonică".

[15] Vezi volumul *Theoretische Probleme der deutschen Orthographie*, Berlin, 1980, îndeosebi contribuțiile semnate de editorii volumului, Dieter Nerius și Jürgen Scharnhorst, *Grundpositionen der Orthographie*, p. 11—73 și de Ilse Rahnenführer, *Zu den Prinzipien der Schreibung des Deutschen*.

[16] D. Nerius și J. Scharnhorst admit și un „principiu stilistic" (în *vol. cit.*, p. 36).

[17] Asemenea exemple l-au determinat pe K.-H. Schroeder să afirme că ortografia actuală este mai fonetică decît cea din 1932, în dauna principiului fonologic („Zeitschrift für romanische Philologie", Band 82, 1966, p. 332).

BDD-A1394 © 1986-1987 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 21:37:17 UTC)

diacritice [18], se îmbină relativ frecvent principiile fonematic și morfematic; pe lîngă notarea fonemelor [ê, ĝ, k′, g′] (vezi exemplele discutate de G. Beldescu la p. 59–60), se poate cita redarea fonemelor [ă,î,ț,ș] în exemple ca *mare-mări, sare-sărim, tînăr-tineri, frate-frați, bal-bați, urs-urși.* În scrierea noastră, ca și în alte scrieri alfabetice, se găsesc astfel premise preștiințifice nu numai pentru conceptul de fonem, ci și pentru cel de mor(fo)fonem.

Concepția asupra principiilor ortografice schițată mai sus prezintă avantajul de a distinge clar între principii grafematice fundamentale, derivate din determinările structurale ale scrierii și care acționează în măsuri diferite în toate scrierile alfabetice [19] și principii sau, mai bine zis, criterii de scriere secundare, cum ar fi criteriul pragmatic al economiei de semne grafice, calitățile estetice ale scrierii etc.

Așa-numitul „principiu tradițional-istoric" rămîne evident în afara determinărilor structurale ale scrierii. Ortografia tinde să devină tradițională prin însăși natura ei: codificînd un anume sistem grafic, ea contribuie la stabilizarea acestuia și la creșterea autonomiei sale relative, în primul rînd față de sistemul fonologic. Pentru ortografia noastră, pe lîngă tradiția celor două secole de scriere cu litere latine, trebuie luată în considerație și tradiția scrierii româno-chirilice, în măsura în care deprinderi grafice din aceasta (ca și analiza fonologică intuitivă presupusă de adoptarea scrierii cu alfabet chirilic) au fost preluate de noul sistem grafematic. Sisteme ortografice etimologice, adică bazate pe criteriul scrierii după etimologia reală sau presupusă a cuvintelor, nu s-au impus în scrierea nici unei limbi. „Ortografie etimologică" este denumită în mod obișnuit, dar inexact [20], o scriere tradițională, care a rămas în urma evoluției fonetice a limbii vorbite și în care principiul fonologic și-a redus sfera de acțiune, principiul morfematic devenind uneori, ca în cazul limbii engleze, predominant.

În ortografia românească actuală, în afara unor cazuri izolate de grafii etimologice / tradiționale în scrierea unor cuvinte vechi *(era, subțire)*, utilizate uneori morfematic sau pentru distingerea unor omonime (vezi *infra*), scrierea după etimon manifestă neadaptarea totală sau parțială a unor împrumuturi recente, marcînd astfel elemente periferice (cuvinte care se referă la realități exotice: *cow-boy, quipu*; derivate de la nume proprii străine: *händelian, münchenez*) sau sistematizări parțiale ale lexicului (termeni științifici și tehnici internaționali: *ohm, pasteuriza*; termeni din muzică, sport: *allegro, lied*; *dirttrack, rugbi*). În asemenea cazuri, neadaptarea ortografică merge împreună cu neadaptarea fonetică / fonematică, morfologică și cu caracterul periferic sau special / savant al cuvintelor. Mai puțin justificată este menținerea grafiei străine în cazul unor împrumuturi intrate în uzul curent, ca *bleu* și *bleumarin* (cu <eu> = [ö]; ea este un impediment și în adaptarea morfologică: cf. forma articulată *bleul* (<e> = [ö] ?).

Calificarea unei grafii (de exemplu, scrierea cu *e-* în *eu, el, este*) ca tradițională sau etimologică implică raportarea ei nu numai la sistemul fonologic, ci și la celelalte sisteme parțiale ale limbii, în raport cu care ea poate apărea ca motivată.

3. Cercetarea științifică a ortografiei trebuie să se bazeze pe stabilirea elementelor grafice distinctive ale limbii scrise, grafemele, care constituie obiectul de cercetare al grafematicii și care corespund numai în parte cu unitățile alfabetului, literele.

Un merit al lucrării la care ne referim este și acela de a propune un anume sistem grafematic, în parte original, al scrierii actuale. Acceptînd în principiu dependența unilaterală a limbii

---

[18] Pentru „grafeme marcate", vezi Flora Șuteu, *Influența ortografiei asupra pronunțării literare românești*, București, 1976, p. 76–77.

[19] Această concepție nu trebuie desigur privită ca o schemă prestabilită, care să împiedice analiza obiectivă a relațiilor complexe dintre ortografie și sistemele parțiale ale unei limbi date. Vezi în această privință și reflecțiile precaute ale lui J. Vachek din *vol. cit.*, p. 254.

[20] Cf. Al. Graur, *Ortografia actuală*, în „România literară", 17, 1984, nr. 40, p. 8.

BDD-A1394 © 1986-1987 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 21:37:17 UTC)

scrise față de limba vorbită [21], G. Beldescu definește grafemul ca o literă (grafem simplu) sau o secvență de litere (grafem complex) care simbolizează un fonem sau o secvență de foneme (p. 52). Pe baza unui inventar de 33 de foneme se segmentează în enunțul scris un număr de 41 de grafeme, dintre care 31 simple (intervalul alfabetului consemnat în *DOOM*) și 10 complexe : <ce> *(ceas* [ĉas]), <ci> *(ciob* [ĉob], *beci* [beĉ]), <ge> *(geam* [ĝam]), <gi> *(fugi* [fuĝ]), <ch> *(chem* [k'em]), <che> *(cheamă* [k'amă]), < chi > *(chiar* [k'ar]), *ochi* [ok']), <ghi> *(ghem* g'em]), <ghe> *(gheață* [g'aţă]), <ghi> *(unghi* [ung']) (p. 57).

Toate grafemele care notează vocale cu excepția lui <â> sînt polivalente (reprezintă două sau mai multe foneme) : <a> = [a] *(apă)*, [ja] *(via* [vija]), [ua] *(lua* [lua]); <ă> = [ă] *(apă)*, [uă] *(luă* [luă]); <î> = [î] *(în)*, [uî] *(lucînd* [lucînd]); <e> = [e] *(eres)*, [ę] *(mea* [męa]), [je] *(eu* [jeu], *vie* [vije]), [i] *(ea* [ia], *aleea* [aleja]); <i> = [i] *(în)*, [i] *(iar* [iar]), [-i] *(pomi* [pom-i]); <o> = [o] *(om)*, [o] *(coală* [coală]), [u] *(oală* [ualǎ]), [uo] *(aspectuos* [aspektuos]); <u> = [u] *(un)*, [u] *(piuă* [piuă]); <y> = [i] *(ytriu* [itriu]), [i] *(yankeu* [iankeu]); de asemenea, 7 grafeme care notează consoane : <b> = [b] *(bun)*, [p] *(subțire* [supțire]); <c> = [k] *(cînd* [kînd]), [ĉ] *(cer* [ĉer]); <g> = [g] *(rog)*, [ĝ] *(ger* [ĝer]); <k> = [k] *(kaliu* [kaliu]), [k'] *(kaki* [kak'i]; <n> = [n] *(nas)*, [m] *(învăța* [învăța]); <x> = [ks] *(ax* [aks]), [gz] *(exemplu* [egzemplu]); <w> = [v] *(weber* [veber]), [u] *(western* [uestern]).

După cum se observă, este vorba, pe de o parte, de valori de bază, absolute, paradigmatice ale grafemelor, pe de altă parte, de valori contextuale, sintagmatice, care rezultă din poziția grafemului (<e> = [je] în poziție inițială în cuvinte ca *eu, era)*, din combinația cu alte grafeme (<c> + <e/i> = [ĉ]) sau din ambele situații (<a> la inițială de silabă și precedat de <i> = [ia] : *via* [vija]).

Numărul și valorile grafemelor prezentate de G. Beldescu diferă întru cîtva față de alți autori. Flora Șuteu [22] stabilește un inventar de 39 de grafeme, dintre care diferite sînt <ci/e> = [ĉ], <gi/e> = [ĝ], <ch> = [k'] și <gh> = [g'] (care corespund celor 10 grafeme compuse și grafemului simplu <c> + <e, i> de la G. Beldescu), <qu> + <e> = [k'] *(quechua)* și <qu> + <i> = [k] sau [k'] *(quiproquo; quipu)*. (G. Beldescu nu ia în considerație secvența <q> + <e, i>, considerînd-o, după *DOOM*, ca o combinație neromânească.) La Em. Vasiliu [23], care pleacă de la un inventar de 28 de litere, lipsesc <ch>, <gh> (admite 8 semne complexe : *ce, ci, ge, gi, che, chi, ghe, ghi)* și valorile <ă> = [uă] și <î> = [uî], dar apar în plus valorile <u> = [uu] și <i> = [ii].

În planul strict grafic, opinii diferite apar în legătură cu numărul de litere admise în alfabetul românesc. *DOOM* reia o propunere mai veche a lui H. Tiktin [24], adăugînd la cele 28 de litere acceptate de îndreptarele academice anterioare încă trei : *q, y, w*. I. Iordan și Vl. Robu [25] enumeră 33 de litere (se adaugă *ö* și *ü)*. Criteriul de acceptare a literelor în alfabetul românesc utilizat de *DOOM* este raportarea la sistemul de foneme al limbii literare și la combinațiile de litere ale ortografiei tradiționale. Sînt respinse „lecturile unor litere sau ale unor combinații ale lor care aplică reguli străine", de exemplu, *u* = [ü] *(lul)*, *ü* = [ü] *(würm)*, *ö, oe, eo* = [ö] *(röntgen, roentgen, bleu)*, *ch* = [ĉ] sau [ş] *(cha-cha, chalon)*, *tz* = [ţ] *(hertz)* etc. (p. XII ; cf. și G. Beldescu, p. 83 și 163—164). Existența, chiar la periferia sistemului fonetic, a vocalelor [ö, ü] [26] impune

[21] Alte afirmații din carte nuanțează și atenuează caracterul categoric al aserțiunii de la p. 12.

[22] În *Sinteze de limba română*, ediția a III-a, București, 1984, p. 185.

[23] *Scrierea limbii române în raport cu fonetica și fonologia*, București, 1979, p. 51, 95—101.

[24] *Etimologia și sintaxa*, ediția a treia revăzută de I. A. Candrea, București, 1945, p. 5.

[25] *Limba română contemporană*, București, 1978, p. 198.

[26] Cea mai recentă cercetare în privința sunetelor [ö, ü] aparține Ancăi Ulivi : *Elemente periferice în inventarul fonetic al limbii române actuale*, în SCL, XXXVI, 1985, nr. 2, p. 128—142.

BDD-A1394 © 1986-1987 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 21:37:17 UTC)

însă luarea în considerație a literelor prin care acestea sînt notate iar, pentru vorbitorii care le utilizează curent, cuvinte ca *diesel, lied, whisky, watt* etc. aparțin limbii române, chiar dacă raportul dintre grafice și fonice trebuie deprins pentru fiecare caz în parte. În sens absolut, toate literele și combinațiile de litere utilizate în scrierea românească (exceptînd numele proprii străine și cuvintele străine cu valoare de citat) aparțin acesteia. În domeniul grafematic, această situație poate fi rezolvată prin luarea în considerație și a altor criterii de apreciere a grafemelor (pe lîngă raportarea lor la foneme sau la alte unități ale limbii), cum ar fi frecvența (probabilitatea de ocurență), stabilitatea, productivitatea, distribuția complementară etc. și prin stabilirea unor zone concentrice ale sistemului grafematic [27], în lumina raportului general dintre centrul și periferia sistemului.

Deși grafemele sînt definite exclusiv prin raportarea la foneme, o analiză fonologică propriu-zisă lipsește în lucrare. Autorul își propune să realizeze „o ipoteză interpretativă eclectică... mai apropiată de tradiția de analiză a secvenței sonore" și care „permite o tratare mai economică, dar coerentă și consecventă a morfemelor limbii române" (p. 56). Baza acestei ipoteze este teoria fonologică a lui Em. Vasiliu (din *Limba română contemporană*, vol. I, București, 1974), dar, spre deosebire de această teorie, semivocalele [ę, į, ǫ, ų] sînt considerate foneme. În ciuda distribuției complementare cu [i], *-i* asilabic postconsonantic este interpretat ca variantă a vocalei [i]; în practică, se utilizează pentru *-i* asilabic postconsonantic o notație fonologică aparte, [-i].

Interpretarea fonematică propusă de G. Beldescu prezintă și alte contradicții.

Plecîndu-se de la grafia unor cuvinte ca *absent, subțire*, se admite pentru <b> valoarea [p]. Și alte grafeme consonantice pot însă nota perechi de consoane sonore/surde : <d> = [t] *(vodcă)*, <t> = [d] *(fotbal)*, <c> = [g] *(anecdotă)*, <f> = [v] *(afgan)*, <s> = [z] *(răszice)* etc. În asemenea exemple, <b>, <d> etc. nu corespund însă fonemelor [p], [t], ci arhifonemelor rezultate din neutralizarea opoziției de sonoritate în grupuri consonantice. O situație similară este neutralizarea opoziției „dental" : „labial" a nazalelor urmate de consoane labiale : *învăț* [înv'ăț], *avanpost* [avampost] [28]. Prin menținerea consoanei neacomodate la j nctiunea morfemelor, ortografia actuală marchează, în mod inconsecvent, structura morfematică a cuvintelor [29]. Pe de altă parte, acomodarea de sonoritate sau acomodarea nazalei la consoana labială următoare nu sînt obligatorii în rostire [30] și se pot produce în mod diferențiat în funcție de factori ca : natura consoanelor învecinate [31], varianta stilistică a pronunțării literare, atenția vorbitorului la structura morfematică a cuvîntului etc. Acomodarea poate fi numai parțială, de exemplu, oclusiva sonoră urmată de constrictivă surdă *(absent, substanță)* își poate pierde vibrațiile glotale numai în ultima parte a ținutei, menținîndu-și trăsătura „lenis" sau în *învăț* [în̥v'ăț] nazalizarea poate rămîne trăsătura predominantă, labiodentala apărînd ca un sunet de tranziție. În grupul *cv*, sonorizarea lui [c] poate fi admisă ca a doua normă ortoepică: [ac/gvilă], [adec/gvat], [rec/gviem] ; în primele dintre aceste variante, [v] se asurzește parțial. Acomodarea de sonoritate în grupul [șv] *(șoab, șvarț)* se realizează atît regresiv cît și progresiv, mai frecvent prin sonorizarea parțială a lui [ș], respectiv asurzirea parțială a lui [v].

[27] Cf. criteriile și modelul sistemului grafematic francez propuse de Nina Catach, *L'orthographe française. Traité théorique et pratique avec des travaux d'application et leurs corrigés*, Paris, 1980, p. 16—31.

[28] Cf. Andrei Avram, *Neutralizarea și alternanțele fonologice*, în FD, III, 1961, p. 7—13.

[29] Cf. Em. Vasiliu, *Grupuri consonantice la joncțiura morfemelor sufixale*, în FD, II, 1960, p. 85—91 ; idem, *Grupuri fonematice la joncțiura prefixelor în limba română*, în SCL, XI, 1960, p. 865—869 ; idem, *Fonologia limbii române*, București, 1965, p. 141—144 ; Alexandra Roceric-Alexandrescu, *Cîteva observații asupra semnalelor demarcative în limba română*, în FD, IV, 1962, p. 61—70.

[30] Cf. Al. Graur, *loc. cit.*

[31] Pentru condițiile neutralizării opoziției de sonoritate, în parte diferite la cei doi autori, vezi Andrei Avram, *Cercetări asupra sonorității în limba română*, București, 1961, p. 142 și urm. ; Em. Vasiliu, în *Limba română contemporană*, vol. I, București, 1974, p. 115.

BDD-A1394 © 1986-1987 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 21:37:17 UTC)

Analiza propusă rămîne inconsecventă mai ales în considerarea semivocalelor aflate în poziție inițială. Luînd ca punct de plecare formele ortografice, autorul încearcă să precizeze valorile fonologice ale literelor vocalice aflate în poziție inițială, ținînd seama, pe de o parte, de diferențele de pronunțare prescrise între cuvintele din vechiul fond și neologisme, pe de altă parte de structura morfematică a cuvintelor și formelor. Din normele prezentate la p. 69—80 și 133—134 rezultă că toate vocalele cu excepția lui *e* (abstracție făcînd de unele cazuri izolate, ca *evanghelie, evreu, gheenă)* pot apărea în cuvintele vechi în poziție inițială de silabă. Numeroase exemple transcrise fonematic în lucrare prezintă îmbinări de vocale în hiat în cuvintele vechi : *a-i (cais), a-u (aur), e-i (slei), e-o (greoi), e-u (zmeură), i-i (ființă), i-o (fior), o-i (oiște), o-u (bour), u-a (aluat), ă-i (făină), ă-u (năul), î-i (rigii).* Combinațiile *i-e, i-a* se redau însă totdeauna prin secvențele fonematice [ije], [ija] ; exemple ca *prielen, vie, diacon, sfială* sînt transcrise [prijeten, vije, dijacon, sfijală].

Autorul nu dă explicații în legătură cu acest tratament diferit al vocalei *e* în poziție inițială față de alte vocale și al secvențelor *i-e, i-a* față de alte secvențe vocalice, dar este evident că se pleacă de la combinațiile ortografice de litere vocalice. Întrucît ortografia prescrie pentru cuvintele vechi notarea lui *i* [i] înainte de *e* în poziție inițială în toate cazurile cu excepția secvenței grafice *i-e,* [i] este introdus (cu valoare fonematică) de G. Beldescu și în această secvență. Epenteza lui [j] în poziția *i-a* este o consecință a acceptării lui [ije] și a păstrării structurii fonematice a radicalului : [vije, apropije, aprecijez], deci și [vija, apropijă, aprecijază].

Comparînd exemple ca [*aluat*] vs. *luat* [*luat*], se observă că aceeași situație fonetică este interpretată fonologic diferit în funcție de criterii morfematice : poziția secvenței <ua> în interiorul radicalului sau la joncțiunea a două morfeme. În neologisme, secvențele <ie>, <ia>, <ua>, <uă>, <uî> sînt interpretate fonematic ca în cuvintele vechi : [ije], [ija], [uɥa], [uɥă], [uɥî], dar numai cînd semivocalele nescrise reprezintă finala radicalului la joncțiunea cu un flectiv : [alienare] vs. [aprecijez], [imediat] vs. [provizorija], [nuanță] vs. [situɥa] ; cf. și [kontinuɥă, kontinuɥînd]. Dar nici criteriul morfematic nu este aplicat în mod consecvent. Semivocalele finale ale radicalului, [i] și [ɥ] apar în interpretarea autorului înainte de unele flective, dar nu și înainte de altele: [tăja, taje], dar [tăind], [trebuje], dar [trebui, trebuind], [suje], dar [suim, suind], [situɥăm], dar [situez], [ambiguɥă], dar [ambigue] ; de asemenea, nu sînt notate semivocalele la joncțiunea afixelor : [k'ciță, kroitor, voință, greoi]. Surprinde interpretarea <o> = [ɥo] în neologisme : [aspektuɥos, merituɥos] sau *duo* [duɥo] ; se extinde, probabil, epenteza semivocalei [ɥ] după vocala *u,* ca în *lua* [luɥa]. Această diferențiere fonematică, realizată prin rostirea unei semivocale între două vocale sau prin rostirea lor în hiat în funcție de structura morfematică a cuvintelor ([luɥat], dar [aluat]) este la fel de greu de realizat de către vorbitorul obișnuit ca și diferențierea aceleiași rostiri după criteriul apartenenței cuvintelor la fondul vechi sau la neologisme *(vie* [vije], dar *poezie* [poezie], *diacon* [dijacon], dar *pian* [pian]). Rostirea românească nu se caracterizează, în general, prin respectarea limitelor morfematice : cf. *supat, optzeci* [(ɥ)obzeč], *cincizeci* [činzeč]. Semivocalele finale ale radicalului ([i] sau [ɥ]) sînt atrase de vocala următoare, modificîndu-și timbrul în raport cu vocala palatală sau labială care urmează : [su-jim], [bo-ɥuț] ; [aĉuja], dar [aĉujez], a se [sfiji], dar [sfiɥos].

Modalitatea de analiză grafematică bazată exclusiv pe transpunerea rezultatelor analizei fonematice în planul grafic poate deveni deci defectuoasă, atunci cînd segmentarea fonemelor are, la rîndul ei, ca punct de plecare scrierea. O analiză a grafemelor, pe de o parte în plan strict grafematic (din care rezultă așa-numitele *grafografeme),* pe de altă parte în relațiile lor cu fonemele (rezultatul fiind *fonografemele* sau *grafemele* propriu-zise) [32], are avantajul de a pune mai bine în evidență relațiile dintre nivelele grafematic și fonematic.

[32] R. Harweg, *Das Phänomen der Schrift als Problem der historisch-vergleichenden Sprachforschung,* în „Kratylos", Wiesbaden, 11, 1966, p. 33—48 ; K. Heller, *Zum Graphembegriff,*

BDD-A1394 © 1986-1987 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 21:37:17 UTC)

G. Beldescu remarcă faptul că literele vocalice din grafemele complexe <ce, ci, ge, gi, che, chi, ghe, ghi> au uneori „o funcție de referință morfologică", marcînd un flectiv sau un element al unui flectiv sau afix, în exemple ca *pacea, munceească, dobrogean* (p. 60), *faci, săroci, vechi,* (unei) *urechi* (p. 62—66); la pluralul unor substantive invariabile ca *arici, ochi,* se admite un „*-i* latent nedesinențial" care se „actualizează înainte de articole ca [i]" (p. 62). În sfîrșit, fără a se preciza poziția lor în cadrul sistemului grafematic, se arată că literele mari în opoziție cu cele mici au, pe lîngă referințele fonematice ale minusculelor și referințe lexicale, morfologice, sintactice sau pot fi rezultatul unei convenții extralingvistice (p. 96—108).

Din recunoașterea faptului că sistemul grafematic se raportează nu numai la sistemul fonematic, ci și la celelalte sisteme parțiale ale limbii, reiese că grafemele pot avea nu numai referințe fonematice, ci și semantice, morfosintactice, lexicale, stilistice, pot da indicații cu privire la semnalele demarcative, la elementele suprasegmentale, la structura enunțului scris (afirmare, întrebare) etc. Definiția grafemului trebuie lărgită corespunzător acestei realități: grafemele sînt unități distinctive minimale ale limbii scrise, (grupuri de) semne grafice care au o referință fonică sau/și semiotică și comută cu alte (grupuri de) semne grafice [33].

Grafemele <e> și <i> din exemplele citate (la care s-ar putea adăuga <e> din *ceară*: *ceri, cheamă* : *chem* etc., ca element al alternanței <ea> : <e>), a căror valoare fonetică este nulă sau redundantă (uneori se poate percepe după consoana palatală o semivocală), dar care au o referință morfematică sînt numite de Nina Catach *(loc. cit) morfograme.* Dar și în exemple ca *ochi* (sg.), *chiar, ciot, ciută, ghiaur,* <i> este un element constitutiv al formei grafice a cuvîntului. Valoarea de grafeme a literelor <e> și <i> în toate exemplele citate mai sus rezultă din raporturile de comutare în plan grafematic: *cară* : *ceară* : *seară, ceață* : *gheață, chem* : *ghem* : *gem* : *hem, ciută* : *iută, ochi* : *ori, sac* : *saci* : *sari, unchi* : *unghi* etc., din care reiese că numai <ch> și <gh> sînt grafeme compuse, marcate distribuțional. O asemenea analiză grafematică a fost realizată de I. T. Stan [34] și, în ceea ce privește secvențele grafice *che, chi, ghe, ghi,* de Em. Vasiliu : [ke + amă, ki + ar, ge + ață] [35], iar unitățile rezultate din transpunerea analizei grafematice în plan fonematic pot fi numite *gra(fo)foneme* [36]. În ceea ce privește secvențele *chi, che*=[k'] și *ghi, ghe*=[g'], analiza fonematică poate fi pusă de acord cu analiza grafematică prin interpretarea difonematică a oclusivelor [k', g']. Spre deosebire de analiza grafematică, cea fonematică trebuie să țină seama de neutralizarea opoziției [i]: [ę] în contextele [k'-a], [k'-o], [k'-u]; [g'-a], [g'-o], [g'-u], notînd arhifonemul rezultat al neutralizării în același fel, de exemplu, prin [j] : [kja, kjo] etc. [37].

Compararea planurilor grafematic și fonematic pune în evidență corespondențe, dar și deosebiri în privința opozițiilor și neutralizărilor grafematice, respectiv fonematice și în alte situații.

Se știe că o caracteristică a fonematicii românești este rostirea vocalelor inițiale precedate de un element semivocalic de aceeași localizare cu vocala respectivă [38], mai perceptibil în cazu

în *Theoretische Probleme der deutschen Orthographie,* p. 74—108. O modalitate de analiză grafematică ce consideră relațiile dintre grafeme realizează Flora Șuteu, *Influența..., passim* și în *Preliminarii la o istorie structurală a ortografiei românești,* în SCL, XXII, 1971, 3, p. 247—254.

[33] Această definiție corespunde atît grafemelor alfabetice (reprezentate prin litere), cît și grafemelor nealfabetice: semne de punctuație, diacritice, demarcative etc. Definiții similare ale grafemului apar, printre alții, la R. Harweg, *loc. cit.,* K. Heller, în *vol. cit.,* p. 83, Nina Catach, *op. cit.,* p. 16, 27.

[34] În articolele *Sistemul fonologic al limbii române literare,* în CL, XXIV, 1979, nr. 2, p. 213—218; *Africatele și statutul lor fonologic,* în CL, XX, 1975, nr. 2, p. 211—219.

[35] *Fonologia limbii române,* p. 123.

[36] Vezi K. Heller, în *vol. cit.,* p. 95.

[37] Cf. LR, XXX, 1981, nr. 2, p. 169—174.

[38] Acest element semivocalic slab perceptibil a fost numit de Em. Vasiliu „apendice asilabic" *(Fonologia limbii române,* p. 86 și urm.).

BDD-A1394 © 1986-1987 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 21:37:17 UTC)

vocalelor cu deschidere medie *e, o* : [je̯, o̯om, u̯urs, i̯ir] [39]. Această realizare poziţională a vocalelor ar putea fi numită „atacul slab, lent" (în opoziţie cu „atacul dur, bruse", *fester Einsatz)* sau, cu un termen obişnuit în fonetica rusească, „rostirea neomogenă" a vocalelor iniţiale. În poziţie iniţială de silabă, epenteza semivocalei este un procedeu obişnuit de evitare a hiatului dintre *e, i, o, u* şi vocala precedentă: [mi̯e, su̯it, greu̯oi, au̯ur]. Înainte de vocalele *a, ă, î*, un sunet vocalic central de durată scurtă poate fi perceput în rostirea lentă, relaxată, la iniţială absolută sau după un prefix terminat în vocală: [(i̯)ăsta, (î̯/ă̯)asta, (i̯)împart, nè(i̯)adevărat]*. În toate aceste cazuri, semivocala (care poate fi (foarte) slab perceptibilă) nu are valoare distinctivă, în cuvintele vechi rostirea ei fiind automată, dependentă de vocala următoare. Condiţiile dependenţei semivocalei sînt timbrul comun al celor două sunete vocalice şi lipsa opoziţiei (variaţia liberă) între „vocală" şi secvenţa „semivocală + vocală" în poziţie iniţială.

În poziţie iniţială de cuvînt sau / şi de silabă, semivocalele [i̯] şi [u̯] pot preceda şi vocale cu timbre neasemănătoare — *u, o, a* : [u̯ute, a̯urit, i̯olă, vo̯ios, i̯ată, u̯ală] [40]. În asemenea exemple, spre deosebire de cele discutate mai sus, calitatea semivocalelor nu este determinată de timbrul vocalei următoare; secvenţele [i̯u, i̯o, i̯a, u̯a] contrastează cu [u, o, a], semivocalele avînd valoare fonematică. În unele cazuri, vocala *a* apare, grafic, în poziţie iniţială de silabă, dar în rostire ea este precedată de semivocalele [i̯] sau [u̯], în funcţie de calitatea vocalei care încheie silaba precedentă : [vi̯a, lu̯a]. Şi în această situaţie, se poate atribui semivocalelor valoare fonematică, deoarece dependenţa lor faţă de vocalele precedente este contrazisă de exemple ca [so̯ia, zi̯ua] [41]. Faptul că vocalele *ă* şi *î* pot fi precedate numai de [u̯] în poziţie iniţială de silabă poate fi considerat un caz de distribuţie defectivă, determinată de dificultatea fonetică a secvenţelor *[i̯ă, i̯î].

Inexistenţa în nici o poziţie a opoziţiilor fonologice între [i̯i] şi [i], [u̯o] şi [o], [u̯u] şi [u], [(i̯)ă] şi [ă], [(i̯)î] şi [î] se reflectă în lipsa opoziţiilor grafematice corespunzătoare. Semivocalele [i̯] şi [u̯] urmate de vocalele [i] şi [u] nu sînt notate nici din motive morfematice (păstrarea identităţii radicalului) : a *trebui* [trebu̯i], *tăind* [tă̯ind], *suim* [su̯im], *bouț* [bo̯uț].

Ortografia actuală notează rostirea „neomogenă" în poziţie iniţială numai în cazul vocalei *e* (cu o excepţie la care vom reveni mai jos). Baza structurală a acestui tratament diferit al vocalei iniţiale *e* este existenţa opoziţiei fonografematice <ie[ie]> : <e[e]> [42] în interiorul cuvîntului după consoană : [mi̯ere] vs. [mere], [fi̯er] vs. [fereastră], [vi̯er] vs. [verde]. În timp ce opoziţia fonologică [ie] : [e] se neutralizează în poziţie iniţială, ortografia menţine opoziţia <ie> : <e> şi în această poziţie, utilizînd-o în cazuri izolate pentru distingerea unor omofone : *ei* vs. *ici*, *ele* vs. *iele*. În alegerea notaţiei *ie* în cuvintele vechi pentru rezultatul neutralizării opoziţiei dintre secvenţa fonematică [ie] şi [e] [43] au jucat un rol considerentele fonetice, dar şi etimologice ([i] înainte de [e] este uneori etimologic : *ierta, femeie, claie)* şi morfologice : menţinerea identităţii radicalului în forme ca *tăia, taie, tăiem, tăiaţi*.

---

* Sunetele slab perceptibile sînt notate între paranteze.

[39] Facem abstracţie în această notare de gradul de perceptibilitate al semivocalei. Faptul că vorbitorii îşi dau seama de „diftongarea" lui *e-*, dar nu şi a celorlalte vocale iniţiale se explică prin influenţa scrierii şi a opoziţiei fonice [ie-] : [e-] între cuvintele „vechi" şi „neologisme" create prin intermediul grafiei.

[40] Semivocala iniţială [u̯] independentă de vocalele următoare *e, i* apare numai într-o formă artificială ca [înșeu̯ez] (cf. LR, XXXIII, 1984, nr. 3, p. 178—179) sau în unele împrumuturi recente ca *western* [u̯estern], *whisky* [u̯iski].

[41] Andrei Avram, *Interpretarea fonologică a semivocalelor iniţiale de silabă în limba română*, în SCL, XVII, 1965, p. 531—546.

[42] Notarea <ie [ie]> înseamnă că secvenţei grafematice <ie> îi corespunde secvenţa fonematică [ie].

[43] O altă soluţie, adoptată de unele sisteme ortografice mai vechi, pentru notarea neutralizării opoziţiilor [ie] : [e] şi [ia] : [ea] în poziţie iniţială a fost scrierea <e> în alternanţă cu <ea> : *eri—eartă, earnă—erni*.

BDD-A1394 © 1986-1987 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 21:37:17 UTC)

În neologisme, normele literare recomandă nu numai scrierea, ci și rostirea cu *e* în poziție inițială (ca și a celorlalte vocale în aceeași poziție), urmărind impunerea unui „ideal eufonic latino-romanic"[44]. Numărul mare al împrumuturilor în limba literară modernă și prestigiul sociocultural al acestora au făcut ca opoziția dintre rostirea nouă, „curată" a vocalelor în poziție inițială și cea veche, rostirea „neomogenă" a vocalelor în aceeași poziție, să fie interpretată în termenii „pronunțare literară" / „pronunțare neliterară", cu toate implicațiile sociolingvistice ale acestei interpretări. Adăugîndu-se la aceasta imposibilitatea vorbitorului obișnuit de a distinge între cuvinte „din fondul vechi" și „neologisme", s-a ajuns la tipurile de uzuri (rostiri) descrise de Em. Vasiliu în *Fonologia limbii române*, București, 1965, p. 95—97. Cele patru uzuri descrise se caracterizează prin lipsa opoziției fonologice între [je, ji, ɥo, ɥu] și [e, i, o, u] în poziție inițială. În cazul secvenței *ie*, situația se complică prin faptul că în cadrul sistemului parțial al neologismelor se prescrie opoziția <ie[je]>: <e[e]>, ca urmare a adaptării fonetice și morfologice a unor neologisme sau a preluării opoziției /je/ : [e] în poziție inițială prin împrumuturi : *bruiez* vs. *efectuez*, *caiet* vs. *aera*, *constituie* vs. *constituent*, *iezuit* vs. *ezita*, *proiect* vs. *poet*, *statuie* vs. *ambigue*. Urmărind impunerea acestei opoziții în rostire, normele ortofonice prescriu întărirea caracterului consonantic al lui [i] la [j][45].

Ortografia actuală prescrie notarea lui [i] înainte de *e* în poziție inițială în cuvintele vechi după toate vocalele : *taie*, *tăiem*, *tîrîie*, *femeie*, *voie*, *suie*, cu excepția lui *i* : *vie*, *sanie*, *scrie* (aceasta este excepția menționată mai sus). Semivocalele *i* și *u* nu sînt notate nici în secvențele grafice *i-a*, *u-a*, *u-ă*, *u-i*, chiar dacă în acest caz se poate admite valoarea fonematică a semivocalei : *via* [vija], *luat* [luɥat], *luă*[luɥă], *luînd* [luɥînd]. În toate aceste situații, ortografia actuală urmează deprinderi grafice ale scrierii româno-chirilice, care le-a preluat, la rîndul ei, din textele slavone de redacție bulgară, sîrbă sau rusă[46]. Un rol important joacă desigur și considerentele etimologice (lipsa secvențelor cu semivocală în latină și limbile romanice) sau criteriul economiei de semne grafice și cel estetic (evitarea repetării prea frecvente a aceluiași semn). Dar baza structurală a acestor grafii o constituie posibilitățile combinatorii ale vocalelor românești și relațiile dintre grafeme. Pe de o parte, ca sistem convențional, ortografia nu este obligată să noteze chiar fonemele, atunci cînd acestea pot fi deduse prin reguli de combinare a grafemelor[47] : în cuvinte vechi, <ia> =[ija], <ua> =[uɥa], <uă> =[uɥă], <uî<=[uɥi]; <ie> =[ije]. În condițiile utilizării acelorași grafeme pentru vocale și semivocale corespunzătoare, mărimea numărului de grafeme vocalice succesive ar duce la creșterea gradului de ambiguitate al ortografiei. Pe de altă parte, această soluție ortografică ține cont de instabilitatea rostirii secvențelor vocalice între hiat și diftong în multe cazuri: [karag'i(ɥ)os]—[karag'os], [ĝeografi(i)e]—[ĝ ografije], [pionier]—[pionjer], [ziar] — [zjar] etc.[48] În cazurile (insuficient cercetate) în care sinereza vocalelor nu este posibilă (de exemplu, cînd vocala mai închisă este accentuată : *aici*, *bóa*, *vie*, *voință* ; cînd rezultatul ar fi un diftong inexistent : *aer* ; cînd secvența *au* se află într-o silabă închisă de anumite consoane : *aur*), soluția obișnuită de evitare a hiatului este, în cuvintele adaptate fonetic, epen-

[44] Flora Șuteu, *Influența*..., p. 146. Istoria scrierii unor cuvinte ca *efor*, *episcop*, *evanghelie*, *gheenă* ar putea arăta că tendința de a păstra scrierea cu *e-* în împrumuturi culte a existat și înainte de crearea modelului romanic.

[45] Rostirea lui [i] în poziție inițială cunoaște toate nuanțele între cele două extreme : evitarea rostirii semivocalei ([el, vie, via] și rostirea consonantică (iot : [jel, vije, vija]). De obicei se pronunță un timbru vocalic asilabic slab perceptibil ; înaintea vocalei *a* se poate realiza o deschidere treptată a semivocalei (*ia* [ija]) sau acomodarea la [ę] la inițială de silabă ([baęa, femeęa]). Aceleași situații sînt valabile și pentru rostirea semivocalei [ę].

[46] Ilie Bărbulescu, *Fonetica alfabetului cirilic în textele române în veacul XVI și XVII*, București, 1904, p. 91—109.

[47] Cf. Em. Vasiliu, *Scrierea*..., p. 53.

[48] Asemenea „rostiri nestabilizate" au fost relevate mai ales de Sextil Pușcariu în *Limba română*. II. *Rostirea*, București, 1959, p. 54 ; Em. Vasiliu, în *Limba română contemporană*, p. 94—102 ; cf. și Al. Graur, *Notes sur les diphtongues en roumain*, în BL, III, 1935, p. 15—53.

BDD-A1394 © 1986-1987 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 21:37:17 UTC)

teza unei semivocale de același timbru cu vocala următoare sau precedentă. Intensitatea articulatorie (și ca urmare perceptibilitatea) acestei semivocale este, de regulă, scăzută, încît ea tinde să se confunde cu vocala învecinată de același timbru.

În cazul neologismelor, normele literare recomandă scrierea și rostirea vocalelor în hiat, inclusiv în secvențele *i-a, u-a, u-ă, u-i*, creînd posibilitatea extinderii acestei rostiri și în cuvintele vechi. În măsura în care epenteza semivocalelor *i* și *u* în secvențele *i-e, i-a, u-a, u-ă, u-i* s-ar realiza în neologisme numai în situația cînd [i] și [u] reprezintă ultimul sunet al radicalului înaintea unui flectiv, cum susține G. Beldescu, aceasta ar reflecta un proces de adaptare fonetic-morfologică a neologismelor aflat într-un stadiu incipient. Despre o opoziție fonologică între [ia] și [iia], [ua] și [uua] în sistemul parțial al neologismelor, în exemple ca [aliaj] vs. [aprețiază], [nuanță] vs. [ambiguua] nu se poate vorbi, după părerea noastră.

Neconcordanță parțială între planurile grafematic și fonematic există și în cazul diftongilor [ia] și [ea], [ua] și [oa] în poziție inițială. În timp ce opozițiile fonematice [ia] : [ea] și [ua] : [oa] se neutralizează în poziție inițială (realizările mai frecvente sînt [ia], [ua]), opoziția grafematică <ea> : <ia> se menține : *aleea* vs. *femeia, bruiază* vs. *situează* și este utilizată chiar pentru diferențierea unor omofone : *ea* vs. *ia, aceea(și)* vs. *aceia(și)* [49] ; opoziția grafematică <oa> : <ua> se menține numai la inițială de silabă : *ploua, piua, băcănan* vs. *greoaie, sfioasă, aspecuoasă*, dar se neutralizează în poziție inițială de cuvînt, unde se scrie numai *oa*, cel mai adesc în alternanță cu *o* : *oameni, oază, oare* [50].

4. Discuțiile din literatura de specialitate asupra raportului dintre ortografie și ortoepie suferă adesea de insuficienta cunoaștere a caracteristicilor pronunțării literare. Lipsa unor cercetări sistematice (inclusiv după criterii sociologice și statistice) asupra pronunțării literare actuale [51] se reflectă într-o deficiență metodologică întîlnită frecvent : descrierea obiectivă a particularităților sistemului fonetic și fonologic literar se amestecă cu descrierea normelor ortoepice prescriptive, care manifestă intenția normativă a cercetătorului însuși.

G. Beldescu remarcă existența unor fluctuații în cadrul rostirii literare, amintește de existența unor variante stilistice ale acesteia, dar, pe de altă parte, stabilește concordanța dintre ortografie și așa-numita „variantă pretențioasă, solemnă, academică a pronunțării literare" (p. 127). În ciuda unor observații teoretice juste privind raportul dintre ortografie și ortoepie (vezi îndeosebi p. 125—127), asistăm, în ultimă instanță, la o încercare de limitare și de fixare unilaterală a normelor ortoepice prin identificarea acestora cu varianta solemnă a rostirii literare, bazată, la rîndul ei, pe normele ortografice [52]. Semnificativă pentru identificarea normelor ortoepice cu cele ortografice (cf. și segmentările fonematice bazate pe secvențele ortografice discutate sub **3**) este admiterea ca normă ortoepică unică a realizării [ii] a secvenței grafice *-ii* de la formele articulate de plural și de genitiv-dativ : [anii, puii, kopiii, ideii] [53]. Asemenea rostiri sînt foarte rare chiar în varianta solemnă a pronunțării literare. Procedeul sincronic de articulare a acestor forme este adăugarea articolului *-i* la forma de plural : [an(i)] + [i] → [ani],

[49] Asemenea exemple, ca și *ei* : *iei, ele* : *iele*, pot fi numite (după Nina Catach, *loc. cit*) *logograme*.

[50] Notarea grafică diferită a neutralizării opozițiilor [ia] : [ea] și [ua] : [oa] în poziție inițială de cuvînt (<ia> cu rare excepții, dar numai <oa>) este corelată cu notarea <ie> dar <o> la inițiala cuvintelor vechi și cu sistemul alternanțelor fonetice [oa] : [o], [ea] : [e] și [ia] : [ie], realizate ca atare numai în poziție postconsonantică.

[51] În afară de cercetarea fundamentală a lui Alf Lombard, *La prononciation du roumain*, Uppsala, 1935, se mai pot cita unele articole, ca cel al lui Valeriu Șuteu, *Observații asupra pronunțării limbii române*, în SCL, XII, 1964, nr. 3, p. 293—306 sau cercetările Marilenei Tiugan asupra pronunțării bucureștene (publicate fragmentar în „Revue roumaine de linguistique") și mai ales cartea Lidiei Sfîrlea, *Pronunția românească literară. Stilul scenic*, București, 1970.

[52] Cf. și segmentările fonematice bazate pe secvențele ortografice discutate sub **3**.

[53] La p. 67 se admite totuși că rostiri ca [pomii] și [pomi] sînt variante libere ale pronunțării literare pretențioase.

BDD-A1394 © 1986-1987 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 21:37:17 UTC)

[puj] + [-i] → [puji], [ok'] + [-i] → [ok'i], [kopij] + [-i] [kopiji][54]. În acest caz, ortografia nu mai corespunde rostirii literare curente, dar inexistența unui grafem special pentru *i* nesilabic face ca opoziția grafică <i> : <ii> să rămînă singura modalitate de a reda opoziția „nearticulat" : „articulat" în forme ca [lupi] : [lupi], [puj] : [pui], [kopij] : [kopii][55].

Normele ortoepice românești sînt mai recente decît cele ortografice și s-au format sub influența acestora. (Situația aceasta este valabilă de altfel și pentru alte limbi.) În interdependența dintre ortografie și ortoepie, elementul determinant a fost și este (în condițiile în care majoritatea vorbitorilor își însușesc pronunțarea literară în școală, o dată cu și prin intermediul însușirii scrierii) ortografia[56]. Normele ortoepice (enunțate adesea în lucrările normative prin formula „se scrie și se pronunță...") reprezintă încercarea de a realiza prin intermediul fonemelor o reprezentare normată a structurii grafematice a limbii și sînt instrumentul principal prin care ortografia influențează pronunțarea literară. Interrelațiile dintre rostirea literară și scriere, pe de o parte, dintre ortografie și ortoepie, pe de altă parte, au fost reprezentate schematic de J. Hamm[57] ca un circuit în care scrierea (sistemul grafematic) reprezintă inventarea unei incifrări a structurii fonematice a limbii standard codificate cu ajutorul ortografiei și influențează, la rîndul ei, punctul de plecare, pronunțarea literară, prin intermediul ortoepiei :

FONIE	→	GRAFIE
(structura fonematică a limbii)		(structura grafematică a limbii)
↑		↓
ORTOEPIE	←	ORTOGRAFIE
(structura fonemică normată)		(structura grafemică normată)

Identificarea unilaterală a normelor ortoepice, pe de o parte, cu cele ortografice, pe de altă parte, cu o singură variantă a pronunțării literare, împiedică desfășurarea integrală a acestui circuit, în care ortoepia realizează puntea de legătură între (orto)grafie și pronunțare și care presupune o relație directă între scriere și pronunțarea literară.

Adoptarea scrierii cu alfabet latin și crearea treptată a unei ortografii românești bazate pe principiul fonologic s-au desfășurat paralel cu formarea pronunțării literare moderne și cu introducerea masivă a neologismelor (mai ales latino-romanice), în a căror adaptare scrierea etimologică a jucat un rol însemnat. S-a ajuns astfel la crearea unui mod de pronunțare a neologismelor care contravine în parte deprinderilor articulatorii fixate în cuvintele moștenite și în împrumuturile adaptate fonetic[58]. Printre caracteristicile inovatoare remarcate adesea se află rostirea „curată" a vocalelor aflate în poziție inițială și, ca urmare a acestei rostiri, crearea unor poziții de hiat în interiorul cuvintelor. Trebuie însă subliniat faptul că aceste caracteristici ale rostirii neologismelor corespund cu unele trăsături ale pronunțării tradiționale : articularea slabă a semivocalelor în poziție inițială și tendința lor de a se confunda cu vocala învecinată de același timbru, dependența lor de vocala următoare în unele situații, instabilitatea rostirii secven-

[54] Excepție fac formele de tipul [kodri]+[-i]→[kodri], la care secvența mai veche [-ij] s-a redus, de asemenea, la [-i].

[55] În pronunțarea literară familiară, opoziția „nearticulat" : „articulat" se realizează în mod asemănător în formele de tipul *ou* [oʊ] : *oul* [ou].

[56] Preocuparea conștientă a lingviștilor și oamenilor de cultură din secolul trecut și din prima parte a secolului nostru de a crea o ortografie care să stea la baza realizării unei pronunțări literare unitare este subliniată de Flora Șuteu în *Influența...*, p. 127—128. Pentru preexistența limbii literare scrise față de limba literară vorbită, în general, vezi Ion Gheție, *Introducere în studiul limbii române literare*, București, 1982, p. 24—29, unde se citează afirmații semnificative în acest sens ale lui I. Heliade Rădulescu, Iorgu Iordan, Al. Rosetti, Al. Graur.

[57] *Phonologie und Phonetik*, în „Die Welt der Slaven. Halbjahresschrift für Slawistik", Wiesbaden, 11, 1964, p. 76—78.

[58] Cf. Alf Lombard, Constantin Gâdei, *Dictionnaire morphologique de la langue roumaine*, Lund—București, 1981, p. I 65—66.

BDD-A1394 © 1986-1987 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 21:37:17 UTC)

elor vocalice (vezi *supra*, sub 3). Influența scrierii a fost hotărîtoare în consolidarea opozițiilor onologice [je] : [e] și [ja] : [ea] în poziție postconsonantică ([mjere] : [mere], [bjată] : [beată] și a creat, în cadrul sistemului parțial al neologismelor, contrastele încă precare [je] : [e] în poziție inițială ([proiect] : [poet]) și [ọa] : [ụa] în poziție postconsonantică ([cọafa] : [scụar]). Existența opozițiilor grafematice <ia> : <ea> și <ua> : <oa> în poziție inițială (vezi *supra*, sub 3) favorizează tendința de a rosti conform scrierii diftongii corespunzători : [ọală, ọază, ọa, aċeọa][59], pronunțări care pot fi admise ca variante literare, cu atît mai mult cu cît opoziția dintre [ẹ] și [i], [ọ] și [ụ] se neutralizează în această poziție. Indicația din *DOOM* (preluată și de G. Beldescu la p. 72) după care cuvinte ca *aleea, situează, aceea* ar trebui să fie pronunțate numai [aleia, situiază, aċeia] contrazice această tendință și totodată sistemul de alternanțe fonetice, conform căruia această rostire ar atrage după sine și rostiri combătute de tipul [aleje, situjez].

Influența reciprocă dintre normele ortoepice, în parte diferite, pentru cuvintele vechi și pentru neologisme este un proces în curs de desfășurare, cu rezultate încă imprevizibile în amănunt. De aici decurge o anumită instabilitate a pronunțării literare, care se reflectă în dificultatea de a formula reguli ortoepice în anumite cazuri și care, împreună cu numeroasele alternanțe fonetice, (existente adesea numai în cuvintele vechi), dă uneori un caracter „fărîmițat" (incomplet, cu multe excepții) regulilor ortografice. După părerea noastră, *DOOM* procedează în mod științific atunci cînd indică unele variante de scriere (ca reflex al rostirii literare oscilante) sau cînd formulează unele reguli ortografice fără a impune o *anume* rostire a secvențelor grafice respective.

Raportul dintre ortoepie (codificarea sistemului fonematic al limbii literare) și pronunțarea literară este asemănător cu raportul dintre scriere și ortografie (codificarea sistemului grafematic). Ca norme prescriptive, atît ortografia, cît și ortoepia sînt în dispută permanentă cu practica scrisului și cu rostirea, fapt ce determină o anume variabilitate a acestor norme în timp. Codificarea normelor ortografice și ortoepice depinde, pe de altă parte, de cunoștințele lingvistice și de alți factori socioculturali caracteristici unei epoci date. O deosebire importantă între ortografie și ortoepie este însă aceea că normele ortografice sînt (cu puține excepții) unice, în timp ce ortoepia nu se confundă cu o singură variantă a pronunțării literare. Pe lîngă varianta *solemnă, pretențioasă* sau *academică*, se admite de obicei o variantă *familiară* sau *colocvială* ; am putea-o numi și varianta „moderată" a pronunțării literare (cf. germ. *gemäßigte Hochlautung*). Normele ortoepice ale acestei variante sînt în parte altele decît cele ale rostirii solemne. Utilizarea formelor articulate de tipul [omul, calul] sau [elevii, femeiii] în varianta familiară a pronunțării literare este un exemplu de inadecvare comunicativă. Această variantă admite în mai mare măsură acomodările consonantice sau oscilațiile între diftong și hiat (la care ne-am referit sub 2). Diferențele dintre cele două variante coincid în parte cu deosebirile în ritmul rostirii, mai lentă, ușor afectată, în varianta pretențioasă, mai alertă și mai naturală în varianta familiară[60]. Se mai poate vorbi de o rostire literară *hipercorectă* (cu una din accepțiile engl. *spelling pronunciation*, germ. *Buchstabieren* sau *Papierdeutsch*), caracterizată printr-o mai mare solemnitate și afectare, printr-o fidelitate extremă față de formele ortografice ([era, anvelopă, subțire]), printr-o atenție mai mare acordată structurii morfematice a cuvintelor ([înfrățit, înpart, răsgîndi, subsol]), prin extinderea unor fonetisme caracteristice neologismelor la cuvinte vechi ([epure, erta]) și prin

[59] Cf. Valeriu Șuteu, *art. cit.*, p. 298. În poziție inițială de silabă, deschiderea semivocalei poate fi determinată și de influența vocalelor învecinate (vezi *Gramatica limbii române*, vol. I, București, 1954, p. 88).

[60] Pentru distingerea variantelor „pretențioasă (academică)" și „familiară" ale pronunțării literare și caracterizarea acestora, vezi Lidia Sfîrlea, *Variante stilistice ale pronunțării românești actuale*, în LR, XII, 1963, nr. 6, p. 596—606.

BDD-A1394 © 1986-1987 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 21:37:17 UTC)

forme „hipercorecte" ([glesnă, otgon]) [61]. În situații care cer o perceptibilitate sporită a sunetelor (rostirea scenică sau la radio) s-au remarcat unele particularități de rostire, cum ar fi intensificarea articulației lui *i* asilabic spre o consoană fricativă : [fi/h'erb, bi/yată, pom$^{i/h'}$] [62]. Despre existența eventuală a unor variante regionale ale rostirii literare s-a vorbit numai în treacăt [63]. Randamentul scăzut al unor opoziții fonologice ([i] : [ǫ], [u] : [o], [ie] : [e]) favorizează apariția unor sisteme fonematice reduse (fără asemenea opoziții) [64] în cadrul unor variante substandard aflate la limita interferenței dintre vorbirea „populară" (în sensul germ. *Umgangssprache)* și limba literară. Cercetarea sistematică a acestor variante de pronunțare și a influențelor reciproce ale acestora, a tendințelor lor de dezvoltare, identificarea grupurilor sociale care sînt purtătorii activi ai acestor variante rămîn sarcini de viitor ale cercetării sociolingvistice.

Dacă punctul de plecare al normelor ortoepice este, de regulă, ortografia, ele trebuie, pe de altă parte, ca și ortografia însăși, să păstreze legătura cu pronunțarea literară, pentru a se evita o discrepanță prea mare între norma uzuală și norma prescriptivă, pentru a nu se ajunge la unele norme „ideale", neacceptate sau chiar nerealizabile. Codificarea scrisă poate înlocui numai în mod relativ limitat modelul oral, iar ambiguitățile ortografice trebuie interpretate în funcție de norma uzuală de pronunțare.

BEMERKUNGEN ZUR RUMÄNISCHEN ORTHOGRAPHIE UND ORTHOEPIE

ZUSAMMENFASSUNG

Ausgehend von der jüngsten Abhandlung auf diesem Gebiet (G. Beldescu, *Ortografia actuală a limbii române*, București 1984), werden einige Aspekte der rumänischen Orthographie und Orthoepie — den Begriff 'orthographisches Prinzip', die Beziehungen zwischen den Graphemen und Phonemen, das Verhältnis der Orthographie zur Orthoepie — erörtert. Man legt eine genauere theoretische Begründung der orthographischen Prinzipien mit der Unterscheidung von graphematischen Grundprinzipien (Man übernimmt die aus der funktionellen Perspektive der Prager linguistischen Schule von einigen deutschen Sprachforschern entwickelte Definition dieser Prinzipien) und den sekundären Kriterien der Schreibung vor.

Man weist auf einige Inkonsequenzen der phonologischen Analyse und der Anwendung des morphematischen Prinzips in der Arbeit Beldescus hin und schlägt eine umfassendere, aus

[61] Pentru conceptul de „hipercorectitudine" și diferite forme ale manifestării acestui fenomen, vezi Theodor Hristea, *Conceptul de „hipercorectitudine"*, în LR, XI, 1962, nr. 2, p. 171—180 și *Forme „hipercorecte" asimilate de limba literară*, în LR, XI, 1962, 3, p. 291—307.

[62] Lidia Sfîrlea, *art. cit.*, p. 605 ; idem, *Pronunția românească literară. Stilul scenic*, p. 77.

[63] E. Petrovici (*Fonemele limbii române*, în LR, V, 1956, nr. 2, p. 26—37 și *Unele tendințe fonetice ale limbii române actuale*, în CL, VI, 1961, nr. 2, p. 329—336) vorbea de un „sistem fonematic de nuanță moldovenească", ce s-ar datora unei tendințe conservatoare a intelectualilor moldoveni, mai ales, de a păstra diftongarea vocalelor inițiale și în neologisme, de unde, conform teoriei fonologice a autorului, lipsa vocalelor [e, i] în acest sistem. Faptul că graiurile moldovenești (dar nu numai acestea) nu cunosc opoziția [ie] : [e] nici după consoane poate fi un impediment în însușirea distincției [ie] : [e] în poziție inițială, dar această situație poate avea și consecințe total opuse : însușindu-și rostirea [e-] în neologisme, vorbitorii o pot extinde și la cuvintele vechi.

Unele trăsături ale rostirii literare „muntenești" se pot observa în transcrierea fonetică din *Dictionnaire morphologique...* al lui Alf Lombard și Const. Gâdei : rostiri ca *scenă* [șćenă], *pelasgi* [pelajǧ] sau perceptibilitatea mai slabă a lui *-i* în plurale ca *moși, obraji* (consecințe ale rostirii muiate a șuierătoarelor *ș, j*, ca elemente fricative ale lui [ć, ǧ] în primul caz) sau realizarea velară a lui *h*, ca reacție împotriva tendinței de dispariție a acestei consoane: [χaĭnă].

În ceea ce privește opinia menționată de G. Beldescu la p. 126, că rostirea literară ar fi „pronunțarea generațiilor medii de intelectuali din capitală", ea ni se pare astăzi anacronică, indiferent de rolul pe care l-ar fi jucat capitala în faza inițială a procesului de formare a pronunțării literare.

[64] Suprimarea acestor opoziții are de altfel consecințe minime în planul denotativ al comunicării, dar are desigur implicații stilistice, sociale, emotive.

BDD-A1394 © 1986-1987 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 21:37:17 UTC)

der relativen Autonomie der graphematischen Ebene abgeleitete Definition des Graphems vor. Durch die vergleichende Analyse der graphematischen und phonematischen Ebenen werden gewisse Unterschiede in der Verwirklichung der graphematischen bzw. phonematischen Gegensätze und in ihrer Aufhebung aufgezeigt.

Anstelle einer einseitigen Fixierung orthoepischer Normen durch ihre Identifizierung mit der „akademischen" Variante der Hochlautung (die ihrerseits auf den *preskriptiven* orthographischen Normen beruht) wird eine systematische Erforschung der *usuellen* Normen der rumänischen Standardaussprache und ihrer Varianten vorgeschlagen.

Facultatea de Filologie
Iași, Calea 23 August, nr. 11

BDD-A1394 © 1986-1987 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 21:37:17 UTC)